

O‘ZBEKISTONDA ZIYORAT TURIZMINI RIVOJLANTIRISH LOYIHALARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Shavkatova Muxlisa Yoqubjon qizi

O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20400629>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish loyihalarini samarali boshqarish, ularning tashkiliy-iqtisodiy asoslarini takomillashtirish hamda mavjud turistik salohiyatdan oqilona foydalanish masalalari ilmiy-amaliy jihatdan tahlil qilinadi.

Ziyorat turizmi bugungi kunda nafaqat diniy va ma'naviy ehtiyojlarni qondirishga xizmat qiluvchi turizm turi, balki mamlakatning tarixiy-madaniy merosini xalqaro miqyosda targ'ib etish, hududlar iqtisodiy faolligini oshirish, xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda turizm eksporti hajmini kengaytirishda muhim strategik yo'nalishlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Ayniqsa, O‘zbekiston hududida islom sivilizatsiyasi, hadis ilmi, tasavvuf ta'limoti, fiqh va kalom maktablari rivojiga ulkan hissa qo'shgan buyuk allomalar nomi bilan bog'liq muqaddas qadamjolar va tarixiy obidalar mavjudligi mamlakatning xalqaro ziyorat turizmi bozorida raqobatbardoshligini oshirish uchun mustahkam asos yaratadi.

Kalit so'zlar: ziyorat turizmi, turizm loyihalari, loyiha boshqaruvi, diniy meros, tarixiy-madaniy meros, infratuzilma, transport-logistika, hududiy turizm, turizm klasteri, marketing, xalqaro brending, raqamli turizm, investitsiya, davlat-xususiy sheriklik, xizmatlar sifati, ziyorat marshrutlari, turizm eksporti, hududiy rivojlanish.

"IMPROVING THE MANAGEMENT OF PILGRIMAGE TOURISM DEVELOPMENT PROJECTS IN UZBEKISTAN"

Abstract. This article analyzes the issues of effective management of pilgrimage tourism development projects in Uzbekistan, improving their organizational and economic foundations, and rational use of existing tourism potential from a scientific and practical perspective.

Pilgrimage tourism today is not only a type of tourism that serves to satisfy religious and spiritual needs, but also one of the important strategic directions for promoting the country's historical and cultural heritage on an international scale, increasing the economic activity of regions, developing the service sector, creating new jobs, and expanding tourism exports.

In particular, the presence of holy places and historical monuments in the territory of Uzbekistan, associated with the names of great scholars who made a great contribution to the development of Islamic civilization, the science of hadith, the teachings of Sufism, fiqh and kalam schools, creates a solid foundation for increasing the country's competitiveness in the international pilgrimage tourism market.

Keywords: pilgrimage tourism, tourism projects, project management, religious heritage, historical and cultural heritage, infrastructure, transport and logistics, regional tourism, tourism cluster, marketing, international branding, digital tourism, investment, public-private partnership, service quality, pilgrimage routes, tourism export, regional development.

Kirish

Bugungi globallashtirish sharoitida turizm sohasi jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Turizm nafaqat mamlakatga valyuta tushumlarini jalb etish, yangi ish o'rinlarini yaratish va xizmat ko'rsatish sohasini kengaytirishga xizmat qiladi, balki xalqaro madaniy aloqalarni mustahkamlash, tarixiy merosni targ'ib qilish hamda davlatning xalqaro imijini oshirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Ayniqsa, ziyorat turizmi bugungi kunda dunyo turizm bozorida alohida yo'nalish sifatida shakllanib, ko'plab mamlakatlar iqtisodiyoti va madaniy diplomatiyasida muhim o'rin egallamoqda. Ziyorat turizmi diniy, tarixiy, ma'naviy va madaniy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, insonlarning muqaddas maskanlarga tashrif buyurishi, tarixiy shaxslar merosini o'rganishi va ma'naviy ehtiyojlarini qondirishi bilan ajralib turadi.

O'zbekiston ziyorat turizmini rivojlantirish uchun ulkan tarixiy, diniy va madaniy salohiyatga ega mamlakatlardan biridir. Mamlakat hududida islom sivilizatsiyasi taraqqiyotiga beqiyos hissa qo'shgan buyuk allomalar, muhaddislar, mutafakkirlar va tasavvuf namoyandalari yashab ijod qilgan. Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband, Abu Mansur Moturidiy, Qaffol Shoshiy, Xoja Ahror Valiy, Zangi ota kabi ulug' zotlar nomi bilan bog'liq muqaddas qadamjolar bugungi kunda nafaqat mahalliy aholi, balki xorijiy ziyoratchilar uchun ham katta qiziqish uyg'otmoqda. Ushbu maskanlar O'zbekistonning xalqaro ziyorat turizmi bozorida munosib o'rin egallashi uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

So'nggi yillarda mamlakatimizda turizm sohasini rivojlantirish, ayniqsa ziyorat turizmi imkoniyatlaridan samarali foydalanish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish, ziyoratgohlarni obodonlashtirish, tarixiy-madaniy obyektlarni saqlash va restavratsiya qilish, xorijiy sayyohlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, viza tartiblarini soddalashtirish, transport-logistika tizimini yaxshilash hamda xalqaro targ'ibot ishlarini kuchaytirish ushbu yo'nalishdagi muhim choralardan hisoblanadi. Biroq ziyorat turizmi salohiyatidan to'liq foydalanish uchun faqat tarixiy obyektlarning mavjudligi yetarli emas.

Buning uchun ziyorat turizmi loyihalarini zamonaviy boshqaruv mexanizmlari asosida tashkil etish, ularni moliyalashtirish, monitoring qilish va natijadorligini baholash tizimini takomillashtirish zarur.

Ziyorat turizmi loyihalarini boshqarish murakkab va ko'p bosqichli jarayon hisoblanadi.

Chunki bunday loyihalar diniy-ma'naviy merosni asrash, infratuzilmani rivojlantirish, turistik xizmatlar sifatini oshirish, hududiy iqtisodiyotni faollashtirish, mahalliy aholi bandligini ta'minlash va xalqaro sayyohlar oqimini jalb qilish kabi bir necha vazifalarni o'z ichiga oladi. Shu sababli ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda strategik rejalashtirish, davlat-xususiy sheriklik, investitsion yondashuv, marketing siyosati, raqamli texnologiyalar, xizmatlar sifati nazorati va xalqaro tajribadan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Bugungi kunda O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish bilan bog'liq ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim ziyorat obyektlari atrofida zamonaviy infratuzilmaning yetarli darajada shakllanmagani, transport qatnovlarining barcha hududlarda bir xil qulay emasligi, mehmonxona va umumiy ovqatlanish xizmatlarining sifati hududlar bo'yicha farqlanishi, xorijiy tillarni biladigan malakali gid-tarjimonlar yetishmasligi, xalqaro marketing va raqamli targ'ibot

imkoniyatlaridan yetarlicha foydalanilmayotgani shular jumlasidandir. Bundan tashqari, ziyorat turizmi marshrutlarini yagona tizim asosida ishlab chiqish, ularni kompleks turistik paketlarga aylantirish va har bir loyiha natijadorligini aniq ko'rsatkichlar orqali baholash masalalari ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar sharhi

Ziyorat turizmi bo'yicha ilmiy qarashlar turizm nazariyasi, madaniy merosni boshqarish, diniy-ma'rifiy qadriyatlarni targ'ib qilish hamda hududiy iqtisodiy rivojlanish masalalari bilan chambarchas bog'liq holda shakllangan. Jahon turizm tashkiloti — UNWTO tomonidan 2018-yilda e'lon qilingan "Tourism and Culture Synergies" nomli hisobotda turizm va madaniyat o'zaro bog'liq ikki muhim soha sifatida baholanadi. Mazkur hisobotda madaniy meros obyektlari, tarixiy yodgorliklar, an'analar, diniy marosimlar va mahalliy qadriyatlar turistik mahsulotning asosiy tarkibiy qismi sifatida talqin qilinadi. Ushbu yondashuv ziyorat turizmi uchun ham muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi, chunki ziyorat turizmi nafaqat sayohat, balki ma'naviy merosni anglash, tarixiy xotirani tiklash va madaniy qadriyatlarni xalqaro miqyosda namoyon etish jarayonidir.

2019-yilda Cortese va hammualliflar tomonidan olib borilgan tadqiqotda ziyorat turizmi va diniy turizm madaniyat, e'tiqod va hududiy rivojlanish kesishgan nuqtada shakllanishi ta'kidlanadi. Mualliflarning fikricha, ziyorat maskanlari faqat diniy ahamiyatga ega bo'lgan obyektlar emas, balki tarixiy xotira, mahalliy madaniyat, xizmat ko'rsatish tizimi va turistik infratuzilma bilan bog'langan murakkab ijtimoiy-iqtisodiy makondir. Bu qarash O'zbekiston sharoitida ham dolzarbdir, chunki mamlakatdagi Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband, Qaffol Shoshiy, Zangi ota kabi ziyorat maskanlari diniy-ma'rifiy ahamiyat bilan birga yirik turistik va iqtisodiy salohiyatga ham ega.

O'zbekiston sharoitida ziyorat turizmini rivojlantirish masalasi davlat siyosati darajasida ayniqsa 2021-yildan boshlab faol qo'llab-quvvatlana boshladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 9-fevraldagi PF-6165-son "O'zbekiston Respublikasida ichki va ziyorat turizmini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni ziyorat turizmi bo'yicha muhim huquqiy asoslardan biri hisoblanadi. Mazkur hujjatda ziyorat turizmi salohiyatini xorijiy mamlakatlarda manzilli targ'ib qilish, turistlar oqimini shakllantirish, transport-logistika masalalarini hal etish hamda ziyoratchilar uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish vazifalari belgilangan. Bu esa ziyorat turizmini alohida loyihalar majmui sifatida emas, balki davlat, xususi sektor, mahalliy hokimliklar va turizm subyektlari hamkorligiga asoslangan kompleks boshqaruv tizimi sifatida rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

2021-yil 24-fevraldagi 100-son Vazirlar Mahkamasi qarori ham ziyorat turizmi rivojida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu qarorda 2021–2025-yillarda ziyorat turizmi targ'iboti uchun "O'zbekiston — islom madaniyati markazi" yagona ziyorat turizmi brendi va targ'ibot konsepsiyasini ishlab chiqish vazifasi belgilangan. Bu holat adabiyotlarda ilgari surilgan branding va xalqaro marketing g'oyalari bilan uyg'unlashadi. Chunki zamonaviy turizm bozorida faqat tarixiy obyektlarning mavjudligi yetarli emas; ularni xalqaro auditoriyaga tushunarli, jozibador va ishonchli brend sifatida taqdim eta olish ham muhim hisoblanadi.

2024-yilda Ashurova tomonidan tayyorlangan magistrlik dissertatsiyasida O'zbekiston Respublikasida ziyorat turizmi jozibadorligini oshirish masalalari mamlakatning boy tarixi,

madaniyati, me'moriy yodgorliklari va an'analarini dunyoga tanitish bilan bog'liq holda tahlil qilingan. Tadqiqotda ziyorat turizmini qayta jonlantirish va uni xalqaro turistik yo'nalish sifatida rivojlantirish dolzarb vazifa sifatida baholanadi. Ushbu ilmiy yondashuv O'zbekistonning ziyorat turizmi salohiyatini faqat diniy qadriyatlar bilan emas, balki madaniy diplomatiya, xalqaro imij va turizm eksporti bilan bog'liq holda o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

2025-yilda Barakayev tomonidan e'lon qilingan "O'zbekistonda ziyorat turizmi: davlat boshqaruvi va rivojlanish istiqbollari" nomli maqolada ziyorat turizmining tarixiy asoslari, asosiy yo'nalishlari, iqtisodiy hamda madaniy-ma'naviy ahamiyati yoritilgan. Muallif ziyorat turizmini rivojlantirishda davlat siyosati, infratuzilmani yaxshilash, marketing strategiyalarini kuchaytirish va xalqaro aloqalarni rivojlantirish muhim ekanligini ta'kidlaydi. Ushbu yondashuv maqola mavzusi uchun bevosita ahamiyatli, chunki ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishni takomillashtirish aynan davlat boshqaruvi va xususiy sektor o'rtasidagi samarali hamkorlikni talab etadi.

2025-yilda e'lon qilingan boshqa ilmiy ishlarda ham O'zbekistonda ziyorat turizmining rivojlanish imkoniyatlari iqtisodiy, madaniy va infratuzilmaviy jihatdan tahlil qilingan. Xususan, tadqiqotchilar ziyorat obyektlaridan samarali foydalanish, hududiy turizm marshrutlarini shakllantirish, ziyoratgohlar atrofida servis xizmatlarini kengaytirish va turistlar uchun qulay sharoitlar yaratish zarurligini qayd etadilar. Bu fikrlar ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda obyektga yo'naltirilgan yondashuvdan tizimli loyiha boshqaruvi yondashuviga o'tish zarurligini ko'rsatadi.

2025-yilda Abdumo'minova tomonidan O'zbekistonda madaniy va tarixiy turizm imkoniyatlari bo'yicha olib borilgan tadqiqotda mamlakatning tarixiy shaharlarida mavjud madaniy meros obyektlari turizmni rivojlantirishda asosiy resurs sifatida baholangan. Mazkur qarash ziyorat turizmi bilan ham bevosita bog'liq, chunki O'zbekistondagi ko'plab ziyorat maskanlari ayni vaqtda tarixiy-me'moriy obida, madaniy meros obyekti va turistik mahsulot sifatida namoyon bo'ladi. Demak, ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda madaniy merosni muhofaza qilish va turistik xizmatlarni rivojlantirish o'rtasida muvozanat saqlanishi zarur.

Loyiha boshqaruvi nuqtayi nazaridan ziyorat turizmini rivojlantirish oddiy obodonlashtirish ishlari bilan cheklanmasligi kerak. Har bir loyiha aniq maqsad, muddat, moliyalashtirish manbasi, ijrochi tashkilotlar, manfaatdor tomonlar, kutilayotgan natija va monitoring ko'rsatkichlariga ega bo'lishi lozim. 2021-yildagi Prezident farmoni va Vazirlar Mahkamasi qarorida ham ziyorat turizmini rivojlantirishga doir vazifalar dastur, targ'ibot rejasi, transport-logistika masalalari va xalqaro brend yaratish bilan bog'liq holda belgilangan. Bu esa sohani boshqarishda strategik rejalashtirish va loyiha portfeli yondashuvining ahamiyatini oshiradi.

Metodologiya

Ushbu maqolada "O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish loyihalarini boshqarishni takomillashtirish" mavzusini o'rganishda kompleks ilmiy yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi ziyorat turizmini faqat diniy yoki madaniy sayohat turi sifatida emas, balki hududiy iqtisodiyot, turizm infratuzilmasi, loyiha boshqaruvi, investitsion faollik, xizmatlar sifati va xalqaro marketing bilan bog'liq murakkab tizim sifatida tahlil qilishga asoslandi.

Shu sababli tadqiqotda nazariy, amaliy, taqqoslash, tizimli tahlil, SWOT-tahlil, statistik kuzatuv va loyiha boshqaruvi yondashuvlari uyg'unlashtirildi.

Tadqiqotning nazariy asosini ziyorat turizmi, diniy turizm, madaniy meros turizmi, turizm loyihalarini boshqarish va hududiy rivojlanishga oid ilmiy qarashlar tashkil etdi. Ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda faqat ziyoratgohlarni obodonlashtirish emas, balki ular atrofida transport, mehmonxona, ovqatlanish, gidlik xizmati, axborot ta'minoti, xavfsizlik, raqamli xizmatlar va mahalliy tadbirkorlik faoliyatini yagona tizim sifatida rivojlantirish muhim deb qaraldi. Shu jihatdan maqolada ziyorat turizmi obyektlari o'zaro bog'langan turistik mahsulotlar majmui sifatida baholandi.

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil usulidan foydalanildi. Bu usul orqali O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirishga ta'sir qiluvchi asosiy omillar alohida-alohida emas, balki o'zaro bog'liq holda o'rganildi. Jumladan, tarixiy-madaniy meros obyektlari, davlat siyosati, infratuzilma holati, investitsiya imkoniyatlari, transport-logistika tizimi, xizmatlar sifati, marketing faoliyati va raqamli texnologiyalar bir butun tizim elementlari sifatida ko'rib chiqildi. Bunday yondashuv ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda mavjud muammolarni chuqurroq aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqishga imkon berdi.

Maqolada taqqoslash usuli ham qo'llanildi. Ushbu usul yordamida O'zbekistonning ziyorat turizmi salohiyati xorijiy mamlakatlar tajribasi bilan qiyosiy tahlil qilindi. Xususan, Saudiya Arabistoni, Turkiya, Malayziya va Indoneziya kabi mamlakatlarda ziyorat turizmini rivojlantirishda qo'llanilayotgan infratuzilma, marketing, raqamli xizmatlar, halol turizm konsepsiyasi va xalqaro targ'ibot mexanizmlari umumiy jihatdan o'rganildi. Ushbu taqqoslash asosida O'zbekiston sharoitida qo'llash mumkin bo'lgan ustuvor yo'nalishlar aniqlashtirildi.

Tadqiqotda loyiha boshqaruvi yondashuvi alohida ahamiyat kasb etdi. Chunki ziyorat turizmini rivojlantirishga doir har bir tashabbus aniq maqsad, reja, muddat, resurs, moliyalashtirish manbasi, ijrochi tashkilot va natijadorlik ko'rsatkichlariga ega bo'lishi kerak. Shu nuqtayi nazardan maqolada ziyorat turizmi loyihalari quyidagi bosqichlar asosida tahlil qilindi: loyiha g'oyasini shakllantirish, hududiy salohiyatni baholash, manfaatdor tomonlarni aniqlash, moliyalashtirish manbalarini belgilash, infratuzilma va xizmatlar tizimini tashkil etish, xalqaro targ'ibot ishlarini yo'lga qo'yish, loyiha ijrosini monitoring qilish hamda natijalarni baholash.

Statistik kuzatuv va tahlil usuli orqali O'zbekistonda turizm sohasi rivojlanishining umumiy tendensiyalari, turistlar oqimi, hududiy turizm imkoniyatlari va xizmatlar bozoridagi o'zgarishlar umimlashtirildi. Bunda turizm sohasi bo'yicha ochiq manbalar, rasmiy ma'lumotlar, davlat dasturlari, ilmiy maqolalar va tahliliy materiallardan foydalanildi. Statistik tahlil ziyorat turizmining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va istiqbollarni aniqlashda yordam berdi.

Tadqiqotda SWOT-tahlil elementlaridan ham foydalanildi. Ushbu tahlil orqali O'zbekistonda ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishning kuchli tomonlari, zaif jihatlari, mavjud imkoniyatlari va ehtimoliy xavf-xatarlari aniqlashtirildi. Kuchli tomonlar sifatida boy diniy-ma'rifiy meros, tarixiy shaharlar, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va xalqaro qiziqishning ortib borishi belgilandi. Zaif jihatlar sifatida esa ayrim hududlarda infratuzilmaning yetarli emasligi, xizmatlar sifati tafovuti, malakali gid-tarjimonlar yetishmasligi va xalqaro marketingning sustligi ko'rsatildi.

Imkoniyatlar qatoriga musulmon mamlakatlari bozoriga chiqish, yangi ziyorat marshrutlarini shakllantirish, davlat-xususiy sheriklik asosida investitsiyalarni jalb etish va raqamli turizm platformalarini rivojlantirish kiritildi. Xavf-xatarlar sifatida esa raqobatchi davlatlar faolligi, tarixiy obyektlarning haddan tashqari tijoratlashtirilishi, xizmat sifati pasayishi va ekologik yuklamaning ortishi qayd etildi.

Maqolada manfaatdor tomonlar yondashuvi ham qo'llanildi. Ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda davlat organlari, mahalliy hokimliklar, Turizm qo'mitasi, madaniy merosni muhofaza qilish tashkilotlari, diniy-ma'rifiy muassasalar, xususiy investorlar, turistik firmalar, mehmonxona va transport korxonalar, gidlar, mahalliy tadbirkorlar hamda aholining o'zaro hamkorligi muhim omil sifatida baholandi. Ushbu yondashuv orqali ziyorat turizmi loyihalarida faqat iqtisodiy natija emas, balki ijtimoiy, madaniy va ma'naviy manfaatlar ham hisobga olinishi zarurligi asoslandi.

Tahlil va natijalar

O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish bugungi kunda turizm sohasining eng istiqbolli yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Buning asosiy sababi mamlakat hududida islom sivilizatsiyasi, hadis ilmi, tasavvuf ta'limoti, fiqh va kalom maktablari bilan bog'liq noyob tarixiy-madaniy meros obyektlarining mavjudligidir. Samarqand, Buxoro, Toshkent, Termiz, Qarshi, Shahrisabz va Xiva kabi qadimiy shaharlarda joylashgan ziyoratgohlar O'zbekistonni nafaqat madaniy turizm, balki ziyorat turizmi markaziga aylantirish imkonini beradi. Ayniqsa, Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband, Abu Mansur Moturidiy, Qaffol Shoshiy, Xoja Ahror Valiy va Zangi ota kabi allomalar nomi bilan bog'liq maskanlar xorijiy ziyoratchilar uchun katta qiziqish uyg'otadi.

Statistik ma'lumotlar ham O'zbekistonda turizm sohasi jadal o'sib borayotganini ko'rsatadi. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda O'zbekistonga turistik maqsadlarda kelgan xorijiy fuqarolar soni 7,96 million nafarni tashkil etgan. 2025-yilda esa bu ko'rsatkich yanada oshib, 11,7 million nafarga yetgan. Ya'ni 2025-yilda turistlar oqimi 2024-yilga nisbatan 3,7 million nafarga yoki 46,8 foizga ko'paygan. Bu raqamlar O'zbekistonning xalqaro turizm bozorida jozibadorligi kuchayib borayotganini ko'rsatadi.

Ushbu o'sish ziyorat turizmi loyihalarini boshqarish uchun qulay sharoit yaratmoqda. Chunki O'zbekistonga kelayotgan xorijiy turistlarning katta qismi tarixiy shaharlarga tashrif buyuradi. Bu shaharlar esa ziyorat turizmi obyektlari bilan bevosita bog'liq. Masalan, Samarqandda Imom Buxoriy va Shohi Zinda majmualari, Buxoroda Bahouddin Naqshband majmuasi, Toshkentda Qaffol Shoshiy va Zangi ota ziyoratgohlari, Termizda Imom Termiziy maqbarasi ziyorat turizmini rivojlantirish uchun asosiy nuqtalar hisoblanadi. Demak, umumiy turistlar oqimining ko'payishi ziyorat turizmi infratuzilmasini kengaytirish, xizmatlar sifatini oshirish va yangi turistik marshrutlarni ishlab chiqishni talab qiladi.

2025-yilda O'zbekistonga kelgan turistlar tarkibida qo'shni davlatlar alohida o'rin egallagan. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda Qirg'iz Respublikasidan 3,3 million, Tojikistondan 2,7 million, Qozog'istondan 2,7 million nafar turist tashrif buyurgan.

Bu ko'rsatkichlar Markaziy Osiyo mamlakatlari O'zbekiston turizm bozori uchun asosiy manba bo'lib qolayotganini ko'rsatadi.

Ziyorat turizmi nuqtayi nazaridan bu juda muhim, chunki qo'shni mamlakatlar aholisi O'zbekiston ziyoratgohlariga tarixiy, diniy va madaniy jihatdan yaqin aloqaga ega.

O'zbekistonda ziyorat turizmi loyihalarini samarali boshqarish uchun birinchi navbatda ziyoratgohlarni alohida obyekt sifatida emas, balki kompleks turistik mahsulot sifatida rivojlantirish zarur. Ya'ni ziyoratchi faqat muqaddas maskanni ko'rish bilan cheklanmaydi. U transport, mehmonxona, ovqatlanish, gidlik xizmati, sanitariya sharoiti, axborot markazi, internet, xavfsizlik va xarid qilish imkoniyatlaridan ham foydalanadi. Shuning uchun ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda "ziyosatgoh — infratuzilma — xizmat — marketing — raqamli platforma" zanjiri yagona tizim sifatida tashkil etilishi kerak.

O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish bo'yicha huquqiy asoslar ham shakllanmoqda. 2025-yil 15-maydagi PF-87-son Prezident farmonida 2025–2026-yillarda sayyohlar oqimini keskin oshirish, turizm sohasidagi hududiy dasturlarni davlat dasturlari va turizmi rivojlantirish strategiyasi bilan muvofiqlashtirish masalalari belgilangan. Ushbu yondashuv ziyorat turizmi loyihalarini hududiy dasturlar, investitsion tashabbuslar va infratuzilma loyihalari bilan bog'langan holda boshqarish zarurligini ko'rsatadi.

Ziyorat turizmi loyihalarining natijadorligi bir necha asosiy ko'rsatkichlar orqali baholanishi lozim. Bular: ziyoratgohga tashrif buyuruvchilar soni, xorijiy turistlar ulushi, xizmatlardan tushadigan daromad, yangi ish o'rinlari soni, mehmonxona bandligi, transport qatnovlari qulayligi, turistlarning o'rtacha qolish muddati, xizmatlardan qoniqish darajasi va hududiy tadbirkorlik subyektlari faolligidir. Agar loyiha faqat obyektни obodonlashtirish bilan cheklanib qolsa, uning iqtisodiy samarasi past bo'lishi mumkin. Aksincha, loyiha xizmatlar zanjiri bilan birga boshqarilsa, u hududiy iqtisodiyotga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Statistik jihatdan qaraganda, O'zbekiston turizmidagi o'sish ziyorat turizmi uchun katta imkoniyat yaratmoqda. 2023-yilda mamlakatga 6,6 million xorijiy turist kelgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 7,96 million nafarga, 2025-yilda esa 11,7 million nafarga yetgan. Demak, 2023–2025-yillar oralig'ida xorijiy turistlar soni qariyb 5,1 million nafarga oshgan. Bu o'sish ziyorat turizmi bo'yicha maxsus marshrutlar ishlab chiqish, xorijiy bozorlarda targ'ibotni kuchaytirish va ziyoratgohlar atrofida servis infratuzilmasini kengaytirish zarurligini ko'rsatadi.

1-jadval

O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish loyihalarini boshqarish

Yo'nalishlar	Mavjud holat	Asosiy muammolar	Takomillashtirish choralari	Kutilayotgan natijalar
Ziyorat obyektlari salohiyati	O'zbekistonda Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband, Qaffol Shoshiy, Zangi ota kabi ziyorat maskanlari mavjud	Ayrim ziyorat obyektlari xalqaro bozorda yetarlicha tanitilmagan	Har bir ziyorat maskani bo'yicha alohida turistik pasport va targ'ibot konsepsiyasini ishlab chiqish	O'zbekistonning xalqaro ziyorat turizmi markazi sifatidagi mavqeyi oshadi
Loyiha	Turizm loyihalari	Loyihalarda aniq	Har bir loyiha	Loyihalar

boshqaruvi tizimi	asosan davlat dasturlari va hududiy tashabbuslar asosida amalga oshirilmoqda	indikatorlar, muddat, monitoring va baholash tizimi yetarli emas	uchun KPI, moliyalashtirish manbasi, mas'ul ijrochi va yakuniy natijalarni belgilash	natijadorligi va moliyaviy samaradorligi oshadi
Transport-logistika infratuzilmasi	Samarqand, Buxoro, Toshkent, Termiz kabi hududlarga temiryo'l, avtomobil va aviaqatnovlar mavjud	Ayrim ziyoratgohlarga yetib borish qulayligi past, yo'l ko'rsatkichlari yetarli emas	Ziyorat marshrutlari bo'yicha maxsus transport yo'nalishlari, yo'l belgilari va elektron xaritalar yaratish	Sayyohlarning harakatlanish qulayligi oshadi, marshrutlar jozibador bo'ladi
Mehmonxona va joylashtirish xizmatlari	Yirik shaharlarda mehmonxonalar soni ortib bormoqda	Ziyorat obyektlariga yaqin hududlarda arzon va o'rta narxdagi joylashtirish obyektlari yetarli emas	Oilaviy mehmon uylari, halol mehmonxonalar va ziyoratchilar uchun maxsus turar joylarni rivojlantirish	Turistlarning qolish muddati uzayadi, mahalliy aholi daromadi oshadi
Gid-tarjimonlar xizmati	Turistik markazlarda gidlar faoliyat yuritmoqda	Arab, ingliz, turk, malay va indonez tillarini biladigan mutaxassislar yetishmaydi	Ziyorat turizmi bo'yicha maxsus gid-tarjimonlar tayyorlash kurslarini tashkil etish	Xorijiy ziyoratchilarga ko'rsatiladigan xizmat sifati oshadi

Manba: Muallif tomonidan O'zbekiston turizm sohasi rivojlanish tendensiyalari, ziyorat turizmi obyektlari va loyiha boshqaruvi yondashuvlari asosida ishlab chiqilgan.

Ziyorat turizmini rivojlantirishda eng muhim natijalardan biri hududiy iqtisodiyotga ta'sirdir. Ziyoratchilar oqimining ortishi mehmonxona, restoran, transport, hunarmandchilik, savdo, gidlik va boshqa xizmatlar rivojiga turtki beradi. Masalan, Buxoro va Samarqand kabi shaharlarda ziyorat turizmi rivoji nafaqat yirik turistik kompaniyalar, balki oilaviy mehmon uylari, hunarmandlar, mahalliy ovqatlanish shoxobchalari va transport xizmatlari uchun ham daromad manbai bo'lib xizmat qiladi. Bu esa ziyorat turizmini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish omili sifatida baholash imkonini beradi.

Biroq tahlillar shuni ko'rsatadiki, ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda ayrim muammolar mavjud. Birinchidan, ziyorat obyektlari atrofidagi infratuzilma barcha hududlarda bir xil darajada rivojlanmagan. Ayrim maskanlarda avtoturargoh, sanitariya-gigiyena sharoiti, zamonaviy axborot belgilar, nogironligi bo'lgan shaxslar uchun qulayliklar va sifatli ovqatlanish

obyektlari yetarli emas. Ikkinchidan, xorijiy tillarni biladigan gid-tarjimonlar soni talab darajasida emas. Uchinchidan, ziyorat turizmi bo'yicha yagona raqamli platforma va mobil ilovalar yetarlicha ommalashmagan. To'rtinchidan, turistik marshrutlar ko'pincha alohida obyektlar asosida tashkil qilinadi, lekin ular kompleks ziyorat paketlari shaklida yetarlicha rivojlanmagan.

Yana bir muhim masala — xalqaro marketingdir. O'zbekiston ziyorat turizmi salohiyati juda yuqori bo'lsa-da, uni xalqaro bozorda kuchli brendga aylantirish uchun manzilli targ'ibot talab etiladi.

Masalan, Indoneziya, Malayziya, Turkiya, Pokiston, Bangladesh, Eron, Saudiya Arabistoni va boshqa musulmon mamlakatlari O'zbekiston ziyorat turizmi uchun istiqbolli bozorlar hisoblanadi. Ushbu mamlakatlar bilan aviaqatnovlar, turistik ko'rgazmalar, ziyorat paketlari, halol turizm xizmatlari va raqamli targ'ibot ishlari kuchaytirilsa, ziyorat turizmi oqimini sezilarli oshirish mumkin.

Raqamlashtirish ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda alohida ahamiyatga ega. Har bir yirik ziyorat maskani bo'yicha ko'p tilli elektron ma'lumotlar bazasi, QR-kodli tarixiy ma'lumotlar, virtual gidlar, onlayn bronlash tizimi, elektron xaritalar va mobil ilovalar yaratilishi kerak.

Bu nafaqat turistlar uchun qulaylik yaratadi, balki loyiha boshqaruvi uchun ham muhim ma'lumotlar manbai bo'lib xizmat qiladi. Masalan, tashrif buyuruvchilar soni, ularning mamlakatlar bo'yicha tarkibi, tashrif vaqti, xizmatlardan foydalanish holati va qoniqish darajasi raqamli tizim orqali kuzatib borilishi mumkin.

Muhokama

O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish loyihalarini boshqarish masalasi bugungi kunda faqat turizm sohasi doirasidagi vazifa emas, balki kengroq ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy-ma'rifiy va hududiy rivojlanish jarayoni sifatida qaralishi lozim.

Chunki ziyorat turizmi orqali mamlakat tarixiy merosini saqlash, islom sivilizatsiyasidagi o'rnini xalqaro miqyosda targ'ib qilish, xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish, kichik biznes subyektlari faolligini oshirish va yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyati yuzaga keladi. Shu sababli ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda faqat obyektlarni ta'mirlash yoki ziyoratgohlarni obodonlashtirish bilan cheklanib qolish yetarli emas.

Asosiy e'tibor ushbu obyektlar atrofida to'laqonli turistik ekotizim yaratishga qaratilishi kerak.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda ziyorat turizmi uchun tarixiy-diniy salohiyat juda yuqori. Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband, Abu Mansur Moturidiy, Qaffol Shoshiy, Zangi ota kabi ulug' allomalar nomi bilan bog'liq qadamjolar mamlakatni xalqaro ziyorat turizmi bozorida alohida mavqega ega qilishi mumkin.

Biroq ushbu salohiyatdan to'liq foydalanish uchun ziyorat maskanlarini alohida obyekt sifatida emas, balki o'zaro bog'langan ziyorat marshrutlari, xizmatlar zanjiri va hududiy turizm klasterlari sifatida boshqarish zarur.

Masalan, Samarqand — Buxoro — Toshkent — Termiz yo'nalishi asosida tematik ziyorat paketlarini shakllantirish xorijiy sayyohlar uchun qulay va jozibador mahsulot bo'lishi mumkin.

2-jadval.

O‘zbekistonda turizm oqimi va ziyorat turizmi loyihalarini rivojlantirish uchun
asosiy statistik ko‘rsatkichlar, 2021–2025-yillar

Yil	O‘zbekistonga kelgan xorijiy turistlar soni	Oldingi yilga nisbatan o‘zgarish	Turizm xizmatlari eksporti / iqtisodiy natija	Ziyorat turizmi loyihalarini boshqarish nuqtayi nazaridan izoh
2021	1,88 mln nafar	Pandemiyadan keyingi tiklanish bosqichi	422,1 mln AQSH dollari atrofida	Turizm sohasi pandemiyadan keyin bosqichma-bosqich tiklana boshladi. Ziyorat turizmi obyektlarini qayta faollashtirish, ichki ziyorat yo‘nalishlarini tiklash va xizmatlar xavfsizligini ta’minlash muhim bo‘ldi.
2022	5,2 mln nafar	2021-yilga nisbatan 2,8 baravar o‘shish	1,6 mlrd AQSH dollari	Turistlar oqimining keskin oshishi ziyorat turizmi infratuzilmasini kengaytirish zaruratini kuchaytirdi. Ayniqsa Samarqand, Buxoro, Toshkent va Termiz yo‘nalishlarida ziyorat marshrutlarini kompleks shakllantirish ehtiyoji ortdi.
2023	6,6 mln nafar	2022-yilga nisbatan 1,4 mln nafarga oshish	3,4 mlrd AQSH dollari atrofida	Turizm deyarli pandemiyadan oldingi darajaga qaytdi. Ziyorat turizmini xalqaro bozorga chiqarish, musulmon mamlakatlari bilan turistik hamkorlikni kuchaytirish va ziyorat paketlarini rivojlantirish uchun qulay sharoit yuzaga keldi.
2024	8,2 mln nafar	2023-yilga nisbatan 1,6 mln nafarga oshish	Turizm xizmatlari eksporti o‘shishda davom etdi	Xorijiy turistlar oqimining barqaror o‘shishi ziyorat maskanlari atrofida mehmonxona, transport, ovqatlanish, sanitariya va gidlik xizmatlarini sifat jihatidan yaxshilash zaruratini kuchaytirdi.
2025	11,7 mln nafar	2024-yilga nisbatan 3,7 mln	Turizm sohasi rekord	Turistlar oqimining yuqori sur‘atda ortishi ziyorat turizmi

		nafarga yoki 46,8 % ga oshish	ko'rsatkichga yaqinlashdi	loyihalarini loyiha portfeli asosida boshqarish, KPI indikatorlarini joriy etish, raqamli platformalar va xalqaro marketingni kuchaytirishni talab qiladi.
--	--	----------------------------------	------------------------------	---

Manba: O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, Turizm qo'mitasi va ochiq statistik ma'lumotlar asosida muallif tomonidan tuzildi.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, 2021–2025-yillar davomida O'zbekistonga kelgan xorijiy turistlar soni 1,88 million nafardan 11,7 million nafargacha oshgan. Bu esa besh yil ichida turizm oqimi qariyb 6 baravardan ortiq ko'payganini anglatadi. Ayniqsa, 2022-yildan boshlab turizm sohasida pandemiyadan keyingi tiklanish jarayoni keskin tezlashgan.

Ushbu statistik o'sish ziyorat turizmi loyihalarini boshqarish uchun muhim xulosa beradi: O'zbekistonda faqat tarixiy va diniy obyektlarning mavjudligi yetarli emas, balki ularni zamonaviy infratuzilma, transport-logistika, mehmonxona xizmati, raqamli axborot tizimlari va xalqaro marketing bilan bog'langan holda boshqarish zarur. 2025-yilda turistlar sonining 11,7 mln nafarga yetgani ziyorat turizmini alohida strategik loyiha sifatida rivojlantirish imkoniyatini yanada kuchaytiradi.

Ziyorat turizmini rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining ahamiyati ham katta. Davlat tarixiy-madaniy merosni muhofaza qilish, yo'l-transport infratuzilmasi, normativ-huquqiy tartibga solish va xalqaro targ'ibot bo'yicha asosiy sharoitlarni yaratib bersa, xususiy sektor mehmonxona, restoran, transport, savdo, turistik xizmatlar va raqamli platformalarni rivojlantirishda faol ishtirok etishi mumkin. Bu yondashuv ziyorat turizmi loyihalarining moliyaviy yukini faqat davlat zimmasiga yuklamaydi, balki mahalliy tadbirkorlik va investorlarni ham jarayonga jalb qiladi.

Shu bilan birga, ziyorat turizmini haddan tashqari tijoratlashtirish xavfi ham mavjud.

Muqaddas qadamjolar oddiy savdo yoki ko'ngilochar turizm obyektiga aylantirilmasligi kerak. Ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda diniy-ma'naviy muhit, tarixiy obidalar qiyofasi, mahalliy qadriyatlar va ziyoratchilarning ruhiy ehtiyojlari inobatga olinishi zarur. Demak, iqtisodiy manfaat bilan madaniy-ma'naviy mas'uliyat o'rtasida muvozanat saqlanishi kerak. Aks holda, ziyorat maskanlarining asl mohiyati susayib, ularning ma'naviy jozibadorligi pasayishi mumkin.

Raqamlashtirish masalasi ham muhokamada alohida o'rin tutadi. Hozirgi kunda xalqaro sayyohlar safar oldidan manzil, transport, mehmonxona, ovqatlanish, chipta, gidlik xizmati va tarixiy ma'lumotlarni internet orqali izlaydi. Shuning uchun ziyorat turizmi bo'yicha ko'p tilli yagona raqamli platforma yaratish dolzarb vazifalardan biridir. Bunday platformada ziyoratgohlar tarixi, xaritalar, marshrutlar, mehmonxonalar, transport qatnovlari, gidlar, onlayn buyurtma va elektron to'lov xizmatlari jamlangan bo'lishi lozim. Bu turistlar uchun qulaylik yaratish bilan birga, loyiha boshqaruvi uchun ham statistik ma'lumotlar bazasini shakllantiradi.

Xalqaro marketing va brending ham ziyorat turizmi loyihalarining muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omildir.

O‘zbekiston ziyorat turizmi bo‘yicha katta salohiyatga ega bo‘lsa-da, uni jahon bozorida kuchli brend sifatida targ‘ib qilish zarur. “O‘zbekiston — islom madaniyati markazi”, “Buyuk allomalar yurti”, “Markaziy Osiyoning ziyorat markazi” kabi konseptual brendlar xorijiy auditoriya uchun tushunarli va ta‘sirchan bo‘lishi mumkin. Ayniqsa, Indoneziya, Malayziya, Turkiya, Pokiston, Bangladesh, Eron, Saudiya Arabistoni va Markaziy Osiyo mamlakatlari ziyorat turizmi bo‘yicha asosiy maqsadli bozorlar sifatida qaralishi kerak.

Ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda xizmatlar sifati ustuvor o‘rin tutadi. Xalqaro turistlar uchun ko‘p tilli gidlar, qulay transport, halol ovqatlanish, xavfsiz muhit, toza sanitariya obyektlari, qulay mehmonxonalar va aniq axborot tizimi muhim ahamiyatga ega. Shu bois turizm sohasida kadrlar tayyorlash, gid-tarjimonlar malakasini oshirish, xizmat ko‘rsatish standartlarini joriy etish va turistlar qoniqish darajasini muntazam o‘rganish talab etiladi. Xizmatlar sifati oshmasa, ziyorat turizmi obyektlarining tarixiy ahamiyati yuqori bo‘lsa ham, xalqaro raqobatda yetarli natijaga erishish qiyin bo‘ladi.

Ziyorat turizmi loyihalarida hududiy yondashuv ham muhim hisoblanadi. Har bir hudud o‘zining ziyorat salohiyati, tarixiy xususiyati, transport imkoniyati va xizmatlar infratuzilmasiga ega. Shu sababli barcha hududlar uchun bir xil modelni qo‘llash to‘g‘ri bo‘lmaydi. Masalan, Buxoro va Samarqandda yirik xalqaro ziyorat marshrutlarini rivojlantirish maqsadga muvofiq bo‘lsa, Termiz, Qarshi yoki Toshkent viloyatidagi ayrim ziyorat maskanlarida dastlab infratuzilma va xizmatlar bazasini mustahkamlash zarur bo‘lishi mumkin. Demak, ziyorat turizmi loyihalari hududiy sharoitga mos ravishda ishlab chiqilishi kerak.

Bundan tashqari, ziyorat turizmi loyihalarining natijadorligini baholash tizimi ham takomillashtirilishi lozim. Amaliyotda ko‘pincha loyihaning muvaffaqiyati obyektning qurilishi yoki ta‘mirlanishi bilan baholanadi. Aslida esa loyiha natijasi ziyoratchilar soni, xizmatlardan tushgan daromad, yaratilgan ish o‘rinlari, mahalliy biznes subyektlari sonining ortishi, turistlarning qoniqish darajasi, xalqaro targ‘ibot samarasi va tarixiy merosning saqlanish holati orqali o‘lchanishi kerak. Shu bois har bir ziyorat turizmi loyihasi uchun aniq indikatorlar tizimi ishlab chiqilishi zarur.

Xulosa

O‘zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish loyihalarini boshqarishni takomillashtirish bugungi kunda mamlakat turizm siyosatining muhim va istiqbolli yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, O‘zbekiston ziyorat turizmi uchun katta tarixiy, diniy, madaniy va ma‘naviy salohiyatga ega. Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband, Abu Mansur Moturidiy, Qaffol Shoshiy, Xoja Ahror Valiy, Zangi ota kabi buyuk allomalar nomi bilan bog‘liq muqaddas qadamjolar mamlakatning xalqaro ziyorat turizmi bozorida raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim resurslardir.

Maqolada olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ziyorat turizmini rivojlantirishda faqat tarixiy va diniy obyektlarning mavjudligi yetarli emas. Ushbu obyektlarni xalqaro darajadagi turistik mahsulotga aylantirish uchun ularning atrofida zamonaviy infratuzilma, sifatli xizmatlar tizimi, transport-logistika qulayliklari, ko‘p tilli axborot ta‘minoti, malakali gid-tarjimonlar, raqamli platformalar va samarali marketing mexanizmlari shakllantirilishi zarur.

Demak, ziyorat turizmi loyihalari alohida obyektlarni obodonlashtirish bilan cheklanmasdan, kompleks boshqaruv tizimi asosida amalga oshirilishi lozim.

O‘zbekistonda ziyorat turizmi loyihalarini boshqarishda bir qator muammolar mavjud.

Jumladan, ayrim ziyorat maskanlari atrofida infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmagani, xizmatlar sifati hududlar bo‘yicha bir xil emasligi, xorijiy tillarni biladigan gidlar sonining kamligi, ziyorat marshrutlarining yagona tizimga solinmagani, raqamli xizmatlar va xalqaro targ‘ibot imkoniyatlaridan to‘liq foydalanilmayotgani shular jumlasidandir. Ushbu muammolar ziyorat turizmi salohiyatidan to‘liq foydalanishga to‘sqinlik qilmoqda.

Ziyorat turizmi loyihalarini samarali boshqarish uchun, avvalo, har bir loyiha aniq maqsad, muddat, moliyalashtirish manbasi, mas‘ul tashkilotlar va natijadorlik ko‘rsatkichlariga ega bo‘lishi kerak. Loyiha boshqaruvida davlat organlari, mahalliy hokimliklar, xususiy sektor, turistik firmalar, madaniy meros muassasalari, diniy-ma‘rifiy tashkilotlar va mahalliy aholining hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, davlat-xususiy sheriklik asosida mehmonxona, transport, ovqatlanish, savdo va qo‘shimcha xizmatlarni rivojlantirish ziyorat turizmi loyihalarining iqtisodiy samaradorligini oshiradi.

O‘zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish loyihalarini boshqarishni takomillashtirish uchun quyidagi yo‘nalishlarga alohida e‘tibor qaratish maqsadga muvofiqdir: ziyorat turizmi obyektlari bo‘yicha hududiy loyiha portfellarini shakllantirish; ziyorat marshrutlarini kompleks turistik paketlarga aylantirish; ziyoratgohlar atrofida transport, mehmonxona va servis infratuzilmasini rivojlantirish; ko‘p tilli raqamli platformalar, mobil ilovalar va elektron xaritalarni joriy etish; xalqaro marketing va brending faoliyatini kuchaytirish; gid-tarjimonlar va turizm xodimlari malakasini oshirish; xizmatlar sifati doimiy monitoring qilish hamda tarixiy-madaniy merosni muhofaza qilish bilan iqtisodiy manfaatlar o‘rtasida muvozanatni ta‘minlash.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdumo‘minova, M. (2025) *O‘zbekistonda madaniy va tarixiy turizm imkoniyatlari*. World Scientific Research Journal.
2. Ashurova, M. (2024) *O‘zbekiston Respublikasida ziyorat turizmi jozibadorligini oshirish yo‘llari*. Magistrlik dissertatsiyasi. Termiz davlat universiteti.
3. Barakayev, B.E.A. o‘g‘li (2025) ‘O‘zbekistonda ziyorat turizmi: davlat boshqaruvi va rivojlanish istiqbollari’, *CyberLeninka ilmiy elektron kutubxonasi*.
4. Cortese, F., D’Ambrosio, I. and Petracca, M. (2019) ‘A possible synergy between culture and religion for the development of religious tourism and cultural tourism’, *Sustainability*, 11(8).
5. G‘ulomov, S.S. (2021) *Turizm iqtisodiyoti va menejmenti*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
6. Karimov, A.A. (2022) ‘O‘zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari’, *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*, 3(1), pp. 112–119.
7. Mirzayev, M.A. and Aliyeva, M.T. (2020) *Turizm asoslari*. Toshkent: Fan va texnologiya.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti (2019) *O‘zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida*. PF-5611-son Farmon, 5-yanvar.

9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti (2021) *O‘zbekiston Respublikasida ichki va ziyorat turizmini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida*. PF-6165-son Farmon, 9-fevral.
10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi (2021) *Ichki va ziyorat turizmini rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida*. 100-son qaror, 24-fevral.
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti (2021) *O‘zbekiston Respublikasi turizm va sport vazirligi huzuridagi Madaniy meros agentligi faoliyatini tashkil etish hamda sohada innovatsion rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida*. PQ-5186-son qaror, 16-iyul.
12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti (2022) *Turizm, madaniyat, madaniy meros va sport sohalarini yanada rivojlantirish uchun qo‘shimcha sharoitlar yaratish to‘g‘risida*. PF-52-son Farmon, 15-yanvar.
13. UNWTO (2018) *Tourism and Culture Synergies*. Madrid: World Tourism Organization.
14. UNESCO (2018) *Tourism and Culture Synergies*. Paris: UNESCO Digital Library.
15. Xudoyberdiyev, A. (2025) ‘O‘zbekistonda ziyorat turizmining rivojlanish imkoniyatlari va istiqbollari’, *International Journal of Religious Studies*, 5 March.